

Zespołu Lubelskich Parków Krajobrazowych
www.parki.lubelskie.pl

Publikacja dofinansowana
za środków Wojewódzkiego
Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
w Lublinie

STRZELECKI PARK KRAJOBRAZOWY

przewodnik

STRZELECKI

PARK KRAJOBRAZOWY

« Strzelecki Park Krajobrazowy został utworzony w 1983 roku jako jeden z elementów Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych byłego województwa chełmskiego. Obecnie zajmuje powierzchnię 12 026 hektarów i obejmuje w powiecie chełmskim gminy Dubienka i Białopole, oraz w powiecie hrubieszowskim gminy Horodło i Hrubieszów. »

Żołna, fot. R. Wróblewski

STRZELECKI PARK KRAJOBRAZOWY

Celem utworzenia Strzeleckie Parku Krajobrazowego jest ochrona zwartego kompleksu Lasów Strzeleckich wraz z fragmentem doliny Bugu. Park powstał dla ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych styku Obniżenia Dubieńskiego (wchodzi w skład nizinnego Polesia Wołyńskiego) i Grzędy Horodelskiej (Wyżyna Zachodnio-Wołyńska). Obszar jest słabo urozębiony i ma charakter równinny. Bardziej urozmaicona jest południowo-wschodnia część otuliny parku, gdzie różnice wzniesień dochodzą do kilkudziesięciu metrów. Najbardziej czytelną formą jest rozległa dolina Bugu, rzeki o długości 772 kilometrów, która swój początek bierze w Gołogórach na Ukrainie, niedaleko wsi Wierchobuż na wysokości 311 metrów n.p.m. Na długości pierwszych 184,8 kilometrów od źródeł, Bug płynie po terytorium Ukrainy, na dalszych

363 kilometrach stanowi granicę polsko-ukraińską, zaś ostatnie 224 kilometry płynie po terytorium Polski. Bug wpada do Narwi, choć do 1962 roku uważano go za dopływ Wisły. Bug przepływa przez szereg krain geograficznych. Wypływa z Gołogór leżących na Wyżynie Podolskiej, dalej płynie między Wyżyną Lubelską a Wołyńską, przecina Polesie Zachodnie i wpływa na Nizinę

Grąźel żółty, fot. Tadeusz Pawluk

Podlaską, zaś w dolnym biegu płynie po Nizinie Mazowieckiej. Powierzchnia zlewni Bugu wynosi 39 560 km² i jest położona na terenie Polski, Ukrainy i Białorusi (Graniczny BUG).

Bug jest jedną z ostatnich tej wielkości rzek w Europie, która zachowała się w zbliżonym do naturalnego stanie. Rzeka jest zmeliorowana i obwałowana w niewielkim stopniu, a w jej dolinie nie prowadzono większych prac hydrotechnicznych, dlatego płynie naturalnym, meandrującym korytem i tworzy liczne starorzecza a nawet jezioro. W nurcie rzeki powstają i zanikają wyspy i łachy, tworzą się urwiste skarpy, zaś wiosną rzeka wylewa i zmienia koryto, zalewając i użytkując okoliczne łąki i lasy łęgowe. W dolinie Bugu stosunkowo niewielkie zaburzenia naturalnych procesów ekologicznych spowodowały, iż na tym terenie przyroda zachowała się w bardzo dobrym stanie. Zaobserwować tu można wiele naturalnych procesów, jak tworzenie się starorzeczy i wysp w nurcie rzeki czy powstawanie wąwozów. Odzwierciedleniem tego bogactwa doliny Bugu jest rozbudowany i ciągle się rozbudowujący system obszarów chronionych i bezpośrednim jej sąsiedztwie.

Dolina Bugu, zwłaszcza w odcinku pogranicznym, to zespół unikalnych na skalę europejską ekosystemów siedlisk flory i fauny. Cechuje ją różnorodność siedlisk i gatunków. Nasycenie obszarami chronionymi jest zadowalające w części polskiej, natomiast w części białoruskiej zdecydowanie niewystarczające. Z uwagi jednak na egzekucję prawa ochrony przyrody w Polsce wydaje się, że część białoruska jest zdecydowanie

Lasy Strzeleckie, fot. K. Łapińska

lepiej chroniona (poprzez ochronę granicy państwowej) niż nasza część. Należy więc dążyć do zachowania doliny Bugu w jak najmniej zmienionym stanie, zapobiegać poważnym inwestycjom zwłaszcza hydrotechnicznych oraz takim, które mają na celu zmianę rzeki w żeglowny kanał. Alternatywą dla tego rodzaju inwestycji będzie promowanie różnego rodzaju form zrównoważonego gospodarowania eko- i agroturystyki, turystyki pieszej i kajakowej, ekologicznego rolnictwa oraz propagowanie i wdrażanie programów rolno- i leśnośrodowiskowych. Graniczne położenie doliny na rubieżach Unii Europejskiej, jest również nieocenionym poligonem współpracy Polski, kraju unijnego z jej wschodnimi sąsiadami.

Bug, fot. Andrzej Brzeziecki

Fauna

Dzięki swemu naturalnemu charakterowi Strzelecki Park Krajobrazowy stanowi ostoję wielu gatunków zwierząt. Najdokładniej rozpoznana jest awifauna tego terenu. Lasy Strzeleckie uznano za ostoję ptaków o znaczeniu krajowym i europejskim. Na jego terenie naliczono około 600 gniazd ptaków drapieżnych. Jest to największe zagęszczenie ptaków drapieżnych w Polsce i Europie: jastrzębi, krogulców, myszotowów, trzmielojadów czy orlików krzykliwych.

Symbolem parku są **orliki krzykliwe**, które mają tu optymalne warunki do rozrodu. Dzięki temu w Lasach Strzeleckich znajduje się jedno z największych w Polsce lęgówisk tego gatunku. Te drapieżne ptaki zakładają gniazda wysoko na dębach lub sosnach, rzadziej na innych gatunkach drzew. Orliki krzykliwe są jednym z mniejszych gatunków orłów występujących w Europie. Ich rozpiętość skrzydeł dochodzi do 1,8 metra. Podobnie jak i reszta ptaków drapieżnych podlegają w naszym kraju ochronie prawnej, dodatkowo jeszcze wpisane są też jako gatunek rzadki do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt. Wokół gniazd orlików ustanowione są strefy ochronne. Wysoka jest również liczebność **puszczyków**, a ich zagęszczenie w parku należy do najwyższych w Polsce. Puszczki to sowy o długości 37–46 centymetrów i rozpiętości skrzydeł 85–104 centymetrów. Mają one duże głowy z wyraźnie zaznaczoną szlarą i czarne oczy. Jest to gatunek typowo nocny. W dzień można zauważyć ptaki siedzącego w otworach dziupli, które ze względu na upierzenie doskonale zlewają się z korą drzew. Ptaki te

Bocian biały, fot. archiwum ZLPK

Nietoperz, fot. Wróbel

Orlik krzykliwy, fot. Sylwester Aftyka

są mocno związane ze swoimi terytoriami, na których przebywają przez cały rok. Puszczki są dość agresywne i nie tolerują obecności innych gatunków sów. W skład diety puszczyków wchodzi głównie gryzonie, a także ptaki, płazy, ssaki owadożerne i bezkręgowce. Polują one też na inne, mniejsze gatunki sów. To najpospolitszy gatunek sów występujący na całym obszarze naszego kraju i objęty gatunkową ochroną ścisłą.

Na terenie parku występują także m.in.: **sinia-ki**, **muchotówki małe** oraz **muchotówki białoszyje** osiągające w tym miejscu rekordowe zagęszczenie w skali europejskiej. Lasy są miejscem lęgowym dla m.in.: **dzięciołów czarnych**, **jarząbków** oraz objętych ochroną strefową **bocianów czarnych**.

W wysokich piaszczystych brzegach Bugu norki wygrzebują **brzegówki** i **zimorodki**. W dolinach rzek występują takie gatunki jak: **błotniaki łąkowe** i **stawowe**, **rybitwy białowąse**, **derkacze** (zagrożone wyginięciem w skali światowej), **słowiki szare** i **rdzawe**, **krwawodzioby**, **czajki**, **dubelty**, **bąki**, a w nadrzecznych zaroślach można odnaleźć gniazda **remizów**. We wsiach Matcze i Skryhiczyn znajdują się kolonie **bocianów białych**.

Wśród ssaków warto wymienić występowanie **bobrów** i **wydr**, a także nietoperzy takich jak **borowce Leislera** i **nocki Bechsteina**, gatunki z Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt, a także: **borowce wielkie**, **mopki**, **nocki rude**, **gacki brunatne**, **mroczki posrebrzane**, **nocki Natterera**, a także bardzo rzadkie chrząszcze **zagąbki bruzdkowate**. Wszystkie nietoperze objęte są ochroną gatunkową. Liczne są również **ryjówki**

Orlik krzykliwy piskle na gnieździe, fot. archiwum ZLPK

Żmija Vipera berus, fot. L. Damps

Żółw błotny w okolicy Starosiela, fot. archiwum ZLPK

malutkie i aksamitne, a także **nornice rude**. Spośród drapieżników trzeba wymienić **gronostaje, łasice i kuny leśne**. Gromadę gadów reprezentują zagrożone w Europie **żółwie błotne**. Rzeka Bug kryje w swoich wodach bogactwo ichtiofauny z osiągającymi duże rozmiary **sumami i szczupakami**. Spotkać tu można również: sandacze, sumy, bolenie, jazie, liny, karpie, karasie, leszcze, amury, płocie, krąby, kozy, piskorze, cierniki, ukleje, miętusy i trawianki. W Lasach Strzeleckich występuje jedna z najliczniejszych w kraju populacji motyla **przeplatki maturny**, którego występowanie związane jest wilgotnymi lasami i podmokłymi łąkami. Motyle te składają jaja na liściach jesionów wyniosłych, ich gąsienice żerują na jesionach do jesieni, a zimują w ściółce leśnej.

Flora

Strzelecki Park Krajobrazowy jest typowym parkiem leśnym. Lasy stanowią 64% jego powierzchni. Tworzą one jeden duży zwarty kompleks leśny, podzielony jedynie w południowej części przez malownicze łąki występujące w dolinie Ubrodownicy. Wyróżniono tu 12 typów siedliskowych lasu, wśród których dominują las świeży, las mieszany świeży i las wilgotny. Mniejszy jest tu udział olsów, lasów mieszanych, borów mieszanych i borów świeżych. W drzewostanie dominują **dęby szypułkowe, sosny i graby**. Jako domieszki występują: **brzoza, jawor, osika, jesion, lipa drobnolistna i olsza czarna**. Większość drzewostanów charakteryzuje wielogatunkowy skład

Kaczeńce, fot. archiwum ZLPK

Obuwik pospolity, fot. archiwum ZLPK

Knieć błotna *Caltha palustris*, fot. P. Łapiński

Pełnik europejski, fot. archiwum ZLPK

i wielopiętrowość. Dominującym zbiorowiskiem jest **grąd subkontynentalny** w odmianie wołyńskiej. Charakterystycznym gatunkiem runa lasów parku jest **barwinek pospolity**. W runie strzeleckich lasów spotkać można jednego z piękniejszych polskich storczyków – **obuwika pospolitego**. Wśród rzadkich gatunków roślin na terenie parku występują: **buławnik wielkokwiatowy** i **czerwony, mieczyk dachówkowaty** i **liłia złotogłów**. Jest to również miejsce występowania **naparstnicy zwyczajnej**. Okazałą rośliną w tutejszych lasach jest **parzydło leśne** osiągające wysokość do 2 metrów oraz **pluskwica europejska**. Charakterystyczną rośliną jest wczesnowiosenny **piewiosnek wyniosły**, uznawany za element górski. Las charakteryzuje się występowaniem tak zwanej **sosny matczańskiej**, która stanowi lokalny ekotyp sosny zwyczajnej i cechuje się dachówkowato ułożoną korą. W miejscu liczного występowania sosny matczańskiej

utworzono Rezerwat Przyrody „Liski”. Łąki i pastwiska stanowią 11% powierzchni parku i pojawiły się głównie w wyniku odlesienia dolin rzecznych. Dominują wśród nich bogate florystycznie łąki kośne. Dna wypłaczonych starorzeczy i lokalne obniżenia zajmują zbiorowiska szuwarowe, a wśród nich **osoka aloesowata**.

Na łąkach powstałych głównie w wyniku odlesienia dolin rzecznych, gdzie dominują bogate florystycznie łąki kośne, można spotkać: **pełnika europejskiego, goździka pysznego, zarwę kulistą, starodub łąkowy** oraz bardzo rzadki **groszek szerokolistny** mający w kraju jedynie kilka stanowisk. Występują tu również: **skalnica ziarenkowata, czosnek łąkowy** i **czarcikęs Kluka**.

Najcenniejsze fragmenty Strzeleckiego Parku Krajobrazowego o wysokich walorach przyrodniczych objęte są dodatkową ochroną prawną jako rezerwat przyrody „Siedliszcze” i „Liski”.

Rezerwat Siedliszcze, fot. K. Wojciechowski

INNE FORMY OCHRONY PRZYRODY

Rezerwat przyrody

Rezerwat „Liski”

Rezerwat utworzony w 1978 roku zajmuje powierzchnię 93,57 hektarów. Powołano go w celu zachowania drzewostanu dębowego oraz dębowo-sosnowego naturalnego pochodzenia. Stanowi on mozaikę grądu, boru mieszanego i świetlistej dąbrowy. Niektóre występujące w rezerwacie dęby i sosny osiągają wymiary drzew pomnikowych. Na terenie rezerwatu występuje również lokalny ekotyp sosny zwanej „**sosną matczańską**”. Jej charakterystyczną cechą jest dachówkowato wykształcona kora. W runie spotkać można rzadkie gatunki roślin kruszczyka szerokolistnego i gnieźnika leśnego. Jest tu również podkolan biały, listera jajowata oraz barwinek pospolity.

Rezerwat „Siedliszcze”

Rezerwat położony jest w północnej części parku i obejmuje powierzchnię 14,70 hektarów. Rośnie tu również fragment starego, przeszło 120-letniego grądu niskiego z niewielkim udziałem łągu olszowo-jesionowego i olsu. Mieszka tu rekordowa w Polsce populacja **orlików krzykliwych**. Rezerwat utworzony zostały z inicjatywy Janusza Janneckiego, profesora Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego Akademii Rolniczej (SGGW AR) w Warszawie i Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (KUL) w Lublinie, byłego prezesa Zarządu Głównego Ligi Ochrony Przyrody. Profesor Janusz Jannecki pochodził ze wschodniej Lubelszczyzny, z pięknej okolicy Lasów Strzeleckich. Tam dorastał, tam jako mały chłopiec przeżył trudny czas okupacji. Studiował i tytuły naukowe zdobywał na SGGW w Warszawie. Zajmował się

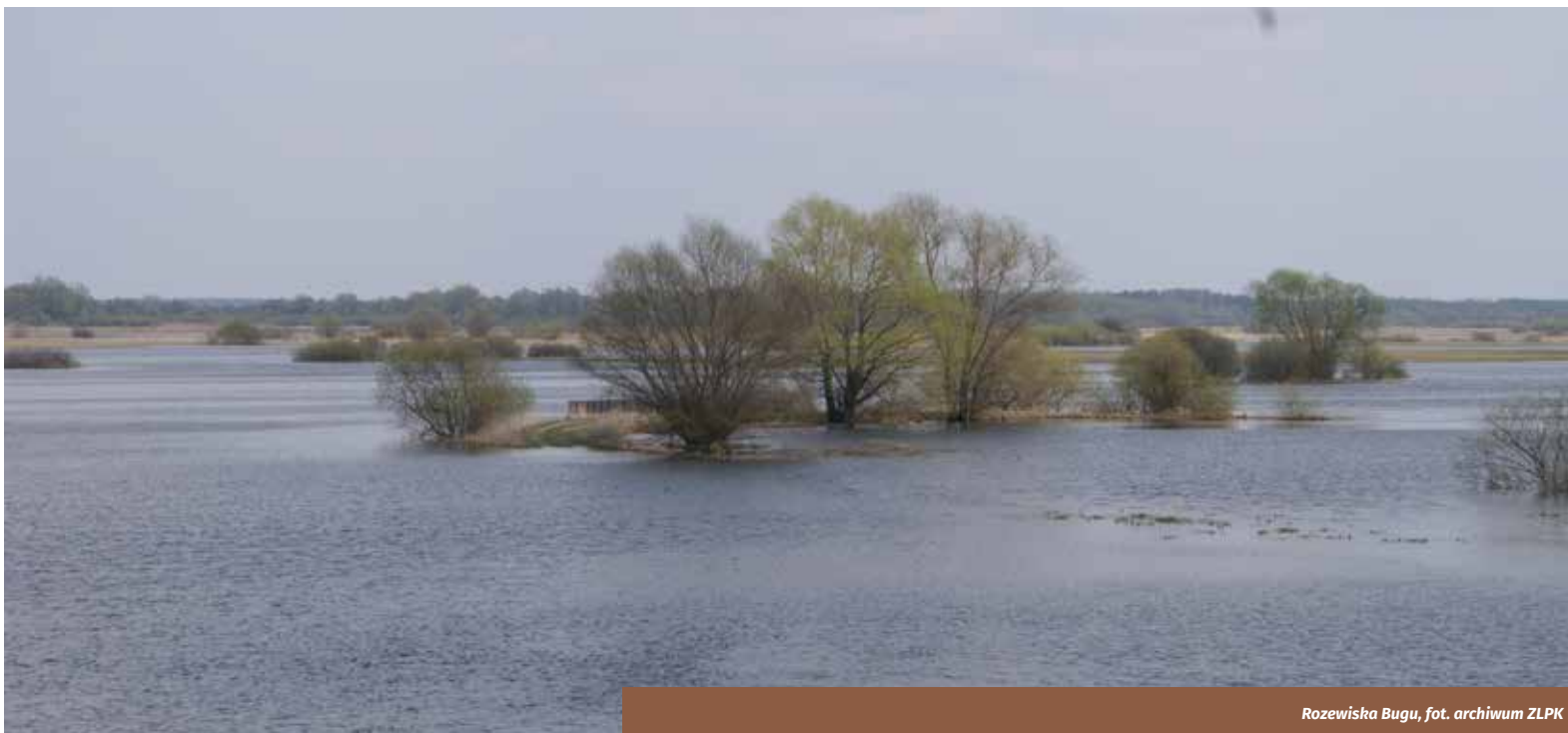

architekturą krajobrazu, projektowaniem zieleni i ochroną przyrody. Jego owocem pracy w tej ostatniej dziedzinie jest ponad 100 dokumentacji obszarów chronionych (rezerwatów, parków krajobrazowych), w tym rezerwat „Siedliszcze” założony w Lasach Strzeleckich. Od 1995 roku profesor pracował również w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim będąc jednym z filarów powstającego Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego (obok profesorów: Romana Andrzejewskiego i Stefana Kozłowskiego), był również jego twórcą i dyrektorem. Profesor w latach 1985–1995 pełnił funkcję prezesa zarządu Ligi Ochrony Przyrody (LOP) sprawnie kierując organizacją w tym trudnym przejściowym okresie. Zainicjował wtedy powstawanie Powszechnych Uniwersytetów Wiedzy Ekologicznej. Był delegatem z ramienia organizacji pozarządowych na Szczyt Ziemi w Rio de Janeiro w 1992 roku. Wspierał również organizacje ekologiczne. W 2003 roku został nagrodzony Medalem Mazowieckiej Niezależności. W hołdzie dla zasług profesora Janusza Janeckiego w dziedzinie ochrony lokalnej przyrody, w Siedliszczu nad Bugiem zamieszczono pod dębem-pomnikiem przyrody tablicę pamiątkową.

Obszary Natura 2000

OSO Dolina Środkowego Bugu PLB 060003

Obszar obejmuje odcinek doliny Bugu, na którym rzeka ma naturalny charakter z licznymi meandrami i starorzeczami. Jej koryto jest głęboko wcięte, a skarpy osiągają kilka metrów wysokości. Jest to ostoja ptasia

Rozewiska Bugu, fot. archiwum ZLPK

Starorzecze rzeki Bug, fot. Tadeusz Pawluk

Podmokłe łąki, fot. P. Łapiński

o randze europejskiej. Występuje w niej co najmniej **27 gatunków ptaków** m.in.: błotniaki łąkowe i stawowe, bociany białe, derkacze, dzięcioły białoszyje, rybitwy białowąse, czarne i białoskrzydłe, zimorodki, brodzce piskliwe, krwawodzioby, rycyki, podróżniczki, jarzębatki i brzegówki.

SOO Poleska Dolina Bugu

PLH 060032

Obszar położony jest we wschodniej Polsce, na Polesiu Zachodnim. Obejmuje on sześć odcinków doliny rzeki Bug między Sławatyczami a Dubienką. Ostoja przebiega wzdłuż polsko-ukraińskiej granicy. W ostoi znalazła się lewobrzeżna (polska) część doliny. W skład obszaru wchodzi najcenniejsze przyrodniczo i szczególnie atrakcyjne krajoznawczo odcinki doliny środkowego Bugu. Dolina Bugu jest jedną z niewielu dolin dużych rzek europejskich, która zachowała tak naturalny charakter. O jej naturalności świadczą liczne meandry i starorzecza oraz dobrze zachowane siedliska związane z dolinami rzecznyymi. W dolinie Bugu znajdują się rozległe, ekstensywnie użytkowane łąki, wśród których spotyka się łagodne, piaszczyste wzniesienia z murawami ciepłolubnymi. Natomiast obniżenia terenu porastają płaty łągów i zarośli wierzbowo-topolowych. Zidentyfikowano tu sześć rodzajów siedlisk cennych dla przyrody europejskiej, które zajmują w sumie 66% obszaru. Wśród nich największą powierzchnię zajmują ekstensywnie użytkowane łąki (30%) oraz starorzecza (12%). Obszar obejmuje także miejsca bytowania wielu gatunków owadów, płazów i drobnych ssaków, występujących

Modliszka w Starosielu, fot. archiwum ZLPK

Bug, fot. M. Zieliński

tu w bogatych populacjach. Ogółem stwierdzono tu **26 gatunków zwierząt** ważnych dla zachowania dziedzictwa przyrodniczego Europy. Szczególnie bogata jest tu **ornitofauna**, w tym rybitwy białowąse i czarne oraz bardzo rzadkie rybitwy zwyczajne. **Cała dolina Bugu jest uważana za korytarz ekologiczny o randze europejskiej.**

OSO Lasy Strzeleckie

PLB 060007

To kompleks lasów w pobliżu granicy polsko-ukraińskiej, między Bugiem a Wełnianką, to również ostoja ptasia o randze europejskiej. Występuje co najmniej **14 gatunków ptaków** z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, jeden gatunek z Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt. Jest to ważna ostoja dzięciołów średnich i muchotówek białoszyich. W okresie lęgowym obszar zasiedlają następujące gatunki ptaków: dzięcioły średnie, głuszce, muchotówki białoszyje i małe, orliki krzykliwe, trzmielojady i strumieniówki. Charakterystyczne jest występowanie ekotypu **sosny matczańskiej**.

SOO Uroczyska Lasów Strzeleckich

PLH 060099

Obszar położony jest w południowej części Obniżenia Dubienki w sąsiedztwie doliny Bugu i obejmuje najcenniejsze przyrodniczo fragmenty kompleksu leśnego Lasów Strzeleckich wraz z przylegającymi terenami łąkowymi. Został on wyznaczony w celu ochrony bardzo licznych populacji **motyli** przeplatki maturalny i czerwończyka fioletka, oraz typowo wykształconych grądów subkontynentalnych w odmianie wotyńskiej.

Starorzecze Bugu - Starosiele, fot. archiwum ZLPK

Podmokłe lasy to doskonałe siedlisko dla rozwoju paproci, fot. P. Łapiński

Podmokłe łąki, fot. P. Łapiński

Stwierdzono tu jedno z nielicznych w województwie lubelskim stanowisk nietoperzy, **mopka** i **nocka Bechsteina**. Występuje tu też gatunek chrząszcza – **zagłębek bruzdkowany**.

SOO Natura 2000 Putnowice

PLH 060074

Obszar położony jest na terenie Grabowiecko-Strzeleckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Obejmuje **las grądowy** z udziałem gatunków rzadkich i chronionych. Występują tu także płaty **świetlistej dąbrowy**.

Pomniki przyrody

Na terenie Strzeleckiego Parku Krajobrazowego lub w jego sąsiedztwie zlokalizowanych jest 11 pomników przyrody – 6 pojedynczych drzew i 5 grup drzew.

Użytki ekologiczne

Planowane jest utworzenie trzech użytków ekologicznych, które objętyby ochroną:

- » fragment torfowiska przylegającego do północnej granicy rezerwatu „Siedliszczę” z brzozą niską, petnikiem europejskim i zerwą kulistą
- » nieużytkowane turzycowisko położone na południe od starorzecza w Starosielu będące miejscem lęgowym kilku par błotniaków łąkowych i stawowych
- » zbiorowisko roślinności kserotermicznej w leśnictwie Maziarnia z powojnikiem prostym, storczykiem kukawką, pluskwicą europejską i zawilcem wielkokwiatowym

Uroczystość pod pomnikiem przyrody jesion prof. Janusza Janeckiego, fot. K. Wojciechowski

Rzeka bug, fot. archiwum ZLPK

GRABOWIECKO-STRZELECKI OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Grabowiecko-Strzelecki Obszar Chronionego Krajobrazu został utworzony w 1998 roku na podstawie Rozporządzenia Wojewody Chełmskiego nr 51 z dnia 26.06.1998 roku. Ogółem teren zajmuje powierzchnię około 26 963 hektarów. Obszar składa się z dwóch enklaw przedzielonych Skierbieszowskim Parkiem Krajobrazowym. Na terenie gminy Krasnystaw zajmuje swym zasięgiem całą południową część gminy oraz w części północnej dolinę rzeki Wieprz. Jest to niezwykle malowniczy teren **Wyniosłości Giełczewskiej** i **Działów Grabowieckich** o bardzo dużych walorach krajobrazowych, odznaczający się urozmaiconą rzeźbą terenu w postaci suchych dolinek i wąwozów oraz okazami rzadkiej roślinności. Jest to obszar o dużych walorach widokowych.

Knieć błotna, fot. archiwum ZLPK

Bąk, fot. archiwum ZLPK

Bóbr europejski, fot. archiwum ZLPK

fot. M. Zieliński

TURYSTYKA

Szlaki turystyczne

W rejonie Strzeleckiego Parku Krajobrazowego istnieją doskonałe warunki rozwoju agroturystyki. Jest ona alternatywnym źródłem dochodów lokalnej ludności, szansą aktywizacji regionu oraz możliwością tworzenia dodatkowych miejsc pracy.

Przez park przebiegają fragmenty **dwóch szlaków PTTK, czerwonego „Nadbużańskiego”** biegnącego wzdłuż doliny Bugu (przez miejscowości: Horodło – Matcze – Starosiele – Dubienka) **niebieskiego im. Tadeusza Kościuszki**, prowadzącego głównie przez leśną część parku (przez miejscowości: Dubienka – Starosiele – Maziarnia Strzelecka – Raciborowice).

Wschodnim skrajem parku wytyczono odcinek **„Nadbużańskiego” szlaku rowerowego regionu lubelskiego**.

Ścieżki

Ścieżka przyrodniczo-historyczna „Lasy Strzeleckie”

Ścieżkę wyznaczono przez różne ekosystemy leśne oraz miejscowość Maziarnia. Jej początek znajduje się przy siedzibie nadleśnictwa, następnie będzie przy Pałacu Myśliwskim Zamoyskich, gdzie rozchodzi się na dwie trasy:

- a) I trasa ma 3,3 kilometry** i przebiega przez tereny leśnictwa Maziarnia i Stefankowice. Na ścieżce znajduje się 14 przystanków. Idąc nią można podziwiać między innymi

drzewostany dębowe i sosnowe oraz zwiedzić szkółkę gospodarczą.

- b) II trasa liczy 1,8 kilometra** i przebiega przez leśnictwa Maziarnia i Stefankowice. Na ścieżce znajduje się 12 przystanków z tablicami informacyjnymi dotyczącymi walorów przyrodniczych Lasów Strzeleckich oraz elementów gospodarki leśnej.

W gminie Dubienka powstają ścieżki przyrodnicze **„Starorzecze Bugu”** oraz **„Dolina Bugu”** z tablicami edukacyjnymi i małą infrastrukturą turystyczną. Planowane jest również utworzenie leśnego punktu edukacyjnego oraz wieży widokowej w Starosielu.

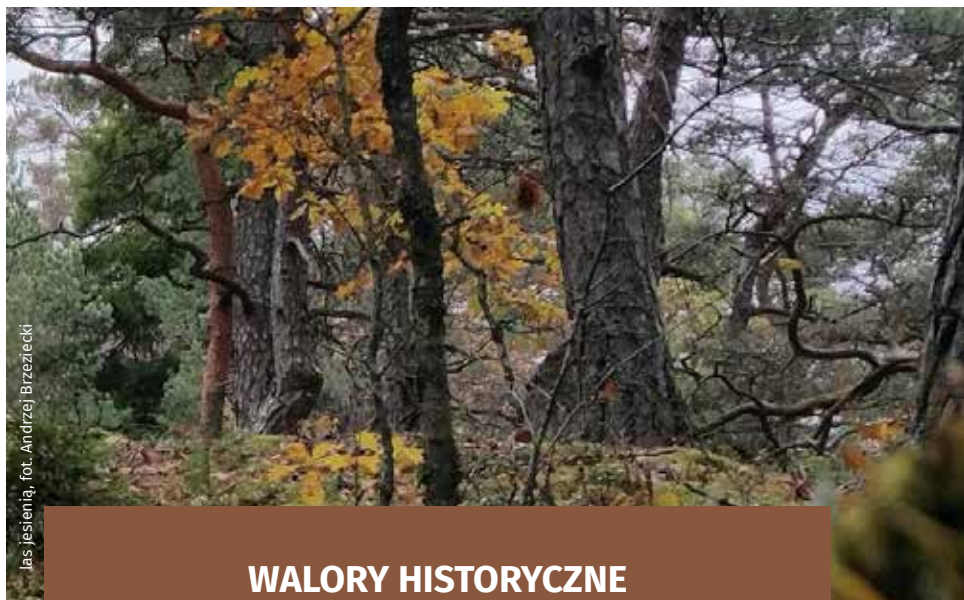

Bug, fot. Andrzej Brzeziecki

Krzyż przydrożny z Figurą Matki Boskiej w Bereźnicy, fot. Tadeusz Pawluk

las Jesienią, fot. Andrzej Brzeziecki

WALORY HISTORYCZNE

Na terenie parku, obszaru chronionego krajobrazu i najbliższej okolicy znajduje się wiele interesujących zabytków. Zachowane zostały tradycje kultury ludowej m.in. w rzemiośle. Miejscowości **Józefów** i **Jasienica** są ośrodkami ludowego garncarstwa. Wytwarzana jest tutaj czerwona i glazurowana ceramika użytkowa, głównie na użytek lokalny. Miejscowość **Zagórnik** słynie z jednego z największych w kraju zespołów pszczelarskich.

Na terenie **Grabowiecko-Strzeleckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu** do dzisiaj pozostają zachowane ślady bogatej przeszłości. Miejsca najciekawszym pod względem historycznym jest **„Grobisko”**, murowany grobowiec o kształcie piramidy wzniesiony w pierwszej połowie XVII wieku. W **Krynicy** z mauzoleum arianina **Pawła Orzechowskiego** jest też **pomnik przyrody**

nieożywionej. Interesujące są też: ruiny zamku wzniesionego w końcu XVI wieku z pozostałościami fortyfikacji, ruin murów i fos z przetomu XV i XVI wieku oraz **dworu i parku w Krupem**, dwór drewniany z drugiej połowy XIX wieku w otoczeniu pozostałości parku w **Białce**, wiatrak **„Kozłak” w Tuligłowach**, obiekty sakralne w **Stężycy i Krupem**. Przez teren przebiegają szlaki turystyczne, **„Tadeusza Kościuszki”** oraz **„Ariański”** wspaniale nadające się do uprawiania turystyki i wypoczynku.

Jednym z najcenniejszych zabytków na terenie parku jest **Pałac Myśliwski Zamoyskich w Maziarni Strzeleckiej**. Pierwsze informacje o dobrach strzeleckich, będących własnością królewską, pochodzą z 1628 roku. W 1834 roku nabył je Józef Łżycki, funkcjonowała tu wówczas osada leśna pod nazwą **Nowa Maziarnia**. W 1875 roku właścicielem

Pałac myśliwski Zamoyskich z pocz. XX wieku w Maziarni Strzeleckiej, fot. K. Łapińska

Drewninna rzeźba w kapliczce w Skryhiczynie, fot. Tadeusz Pawluc

Barokowa ambona w kościele w Dubience, fot. UG w Dubience

majątku został Józef hrabia Zamoyski, teren po dwóch latach został on włączony do Ordynacji Zamojskiej. W latach 1903–1908 na terenie dawnej osady, na zlecenie XV Ordynata Maurycego Zamoyskiego wybudowano pałac myśliwski (w tym celu wycięto część lasu). Prace były prowadzone pod nadzorem Ignacego A. Szymańskiego. Po II wojnie światowej w pałacu mieściła się siedziba **Nadleśnictwa Strzelce** oraz **Leśny Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy**. Zespół pałacowo-parkowy został objęty ochroną konserwatorską w 1985 roku, sam pałac oddzielną ochroną w 2013 roku. Aranżacja wnętrza budowli jest zróżnicowana stylistycznie. Tu w wysokiej wnęce zwieńczonej ażurową kratą znajduje się interesujący kominek z 1906 roku zaprojektowany przez Jana Heuricha młodszego. Park wokół pałacu ma powierzchnię 10 hektarów. Rośnie tu około 160 drzew z 19 gatunków. Częściowo zachowała się aleja dojazdowa, od frontu biegną dwie aleje lipowe. Zachował się również szpaler dębowy.

Główna miejscowość związana z parkiem krajobrazowym to oddalona o 0,5 kilometra od jego północnych granic wieś gminna **Dubienka** z tradycyjnym układem urbanistycznym, dawnego miasta z licznymi starymi zabudowaniami z przetomu XIX i XX wieku. Do najcenniejszych zabytków należy utrzymany w stylu barokowym kościół parafialny pod wezwaniem Świętej Trójcy z XIX wieku, z pochodzącym z **Radeczniczy** ołtarzem głównym z XVIII wieku z obrazem Najświętszej Marii Panny. Cerkiew została zbudowana koło Paschałowa z fundacji moskiewskiego kupca. Jest to świątynia

Pomnik w hołdzie Mikołajowi Nieczajowi w Dubience

Kapliczka z Matką Boską z okolic Dubienki, fot. Tadeusz Pawluk

Bizantyjska-ruska murowana cerkiew z XIX w. w Dubience, fot. UG w Dubience

Kościół drewniany p. w. św. Mikołaja Cudotwórcy i podwyższenia Krzyża Świętego w Horodle, fot. Tadeusz Pawluk

filialna należąca do parafii św. Jana Teologa w Chełmie, obecnie nieczynna z uwagi na zły stan techniczny. **W Dubience** znajduje się również zabytkowy rzymsko-katolicko **kościół Trójcy Przenajświętszej**. Podziwiać w nim można rokokowy ołtarz główny z drugiej połowy XVIII wieku, pierwotnie znajdujący się w kościele bernardyńskim w Radeczniczy, oraz obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem z pierwszej połowy XVIII wieku. Status zabytku posiada również dawny ratusz z początku XX wieku (obecnie siedziba Urzędu Gminy). Na rynku głównym znajduje się pomnik zwieńczony oryginalnym czołgiem T34, postawionym na pamiątkę przekroczenia w lipcu 1944 roku rzeki Bug przez oddziały I Armii Wojska Polskiego, oraz ku czci poległych w latach 1939–1944 żołnierzy AK. Po okolicach rozsiane są liczne mogiły partyzanckie i żołnierskie.

Dalej, 5 kilometrów na północ od Dubienki, znajduje się nadbużańska miejscowość **Uchańka**, gdzie w walkach w 1792 roku wstąpił się Tadeusz Kościuszko. Obecnie istnieje tu **kopiec im. Tadeusza Kościuszki** usypany dla upamiętnienia bitwy stoczonej między wojskami polskimi i rosyjskimi. Do większych bitew doszło w miejscowościach pod Mirem i Zieleńczmami, po których na pamiątkę zwycięstwa król ustanowił Order Virtuti Militari.

W południowej części parku, oddalona o 4 kilometry od jego granic, położona jest kolejna miejscowość gminna **Horodło**, o której pierwsze wzmianki pochodzą z 1287 roku. Miejscowość miała bujną historię, której świadkami są zachowane zabytkowe objekty. **W Horodle** zachował się

Kamienne rzeźby w Horodle z XVIII wieku, fot. Tadeusz Pawluł

Kopiec bitwy pod Dubienką, fot. Andrzej Brzeziecki

Kościół parafialny p. w. Świętej Trójcy z XIX wieku w Dubience, fot. UG w Dubience

Matcze wiosną, fot. Olgierd Bielak

układ urbanistyczny dawnego miasteczka z czworobocznym rynkiem i ulicami wychodzącymi z jego naroży. Malowniczego usytuowania na skarpie doliny Bugu dopełniają zabytki: późnobarokowy poddominikański **kościół pod wezwaniem św. Jacka i Matki Boskiej Różańcowej** z XVIII wieku, drewniany **kościół pod wezwaniem św. Mikołaja Cudotwórcy i Podwyższenia Krzyża Świętego**, dawna cerkiew unicka z początku XX wieku z rokokowym ikonostasem z XVIII wieku pochodzącym z Maciejowa na Wołyniu oraz położony na cmentarzu drewniany kościół polskokatolicki pod wezwaniem Zmartwychwstania Pańskiego wzniesiony w 1933 roku. Dużej wagi historycznej nadaje temu miejscu grodzisko zwane Wałami Jagiellońskimi z pozostałościami zamku. Tu w 1413 roku doszło do podpisania unii polsko-litewskiej zwanej

Unią Horodelską. Obecnie z tym wydarzeniem związany jest usypany w 1861 roku Kopiec Unii Horodelskiej, odnowiony i podniesiony w 1924 roku.

W niewielkiej odległości od granic parku położone jest miasto **Hrubieszów**, w którym podróżując po okolicy warto zwiedzić kilka zabytków kultury sakralnej i świeckiej. Do najciekawszych pod względem historycznym i architektonicznym należą:

- cerkiew prawosławna pod wezwaniem Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny
- zespół klasztorny dominikanów z XVIII wieku
- zespół dworski „Du Chateau”, obecnie Muzeum im. Stanisława Staszica z XVIII wieku
- zespół pałacowy Kiesewetterów z połowy XIX wieku.

	Granice parku krajobrazowego		Lasy
	Granice rezerwatu		Szlaki turystyczne
	Rezerwat leśny		Ścieżki dydaktyczne
	Obszary specjalnej ochrony ptaków		Szlaki rowerowe
	Specjalne obszary ochrony siedlisk		
	Obszary krajobrazu chronionego		

0 1 2 km

Wydano na zlecenie

Zespołu Lubelskich Parków Krajobrazowych
ul. Mieczysława Kartowicza 4, 20-027 Lublin
www.parki.lubelskie.pl

Redakcja

Małgorzata Deneka Angel, Krzysztof Wojciechowski

Autor tekstu

Małgorzata Deneka Angel

Fotografie

Tadeusz Pawluk, Urząd Gminy w Dubience,
z Archiwum Ośrodka Zamiejscowego w Chętnie
Zespołu Lubelskich Parków Krajobrazowych

Opracowanie autorskie i kartograficzne map:

EURO PILOT Sp. z o.o.
ul. S. Konarskiego 3
01-355 Warszawa
tel./fax. +48 22 664 37 20, +48 22 664 50 91
www.europilot.com.pl

Korekta

Jolanta Sieradzka-Kasprzak

Skład, łamanie

Ewa Chmielewska